

Oekraïne, samenwerken aan een duurzame wederopbouw

Position Paper Rijksbouwmeester voor het rondetafelgesprek herstel en wederopbouw Oekraïne op 19 mei 2022

In dit position paper deel ik mijn inzichten over de wederopbouw van Oekraïne, op verzoek van de Vaste Commissie Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking van de Tweede Kamer.

Wederopbouw

In zijn toespraak aan de Tweede Kamer op 31 maart jl. zei de Oekraïense president Volodymyr Zelensky dat hij droomde van de dag waarop Oekraïense vluchtelingen kunnen terugkeren naar hun huis. Terugkeren naar herbouwde steden en een vernieuwd Oekraïne. En hij nodigde Nederland uit om deel te nemen aan deze opgave: om een stad en een regio uit te kiezen om te herbouwen en om te doen 'waar jullie goed in zijn'.

Zelensky doelde wellicht op de rijke Nederlandse traditie van ruimtelijke ordening en op onze sterke ontwerp- en bouwsector. Als Rijksbouwmeester voel ik een morele plicht om Oekraïne bij te staan en te helpen waar mogelijk. Daarin past mij ook bescheidenheid. De oorlog is immers nog in volle gang, de verwoesting duurt voort en vindt plaats op een schaal die nauwelijks te bevatten is. Iedere dag gaan mensenlevens verloren. Daartegen kan ik geen bescherming bieden, maar wat ik wel kan bieden is mijn kennis en mijn netwerk. Om zo een klein beetje bij te kunnen dragen aan de hoop op herstel en een veilige terugkeer.

Met het College van Rijksadviseurs (CRa) - waar ik als Rijksbouwmeester voorzitter van ben - werken we vanuit ontwerpkracht aan complexe maatschappelijke opgaven. Dat doen we met een team dat verbinding vooropstelt: van disciplines, van sectoren, van belangen en van actoren. Het is deze op landschappelijke, stedenbouwkundige en architectonische kwaliteit gestoelde ontwerpaanpak die ik kan bieden aan het Oekraïense volk. Met het CRa beschik ik niet alleen over een groot relevant netwerk van experts; wij kunnen zelf ook kennis aanbieden vanuit de vele onderzoeken en adviezen die wij de afgelopen jaren hebben gepubliceerd.

Zo hebben we in 2015 via de prijsvraag [A home away from home](#) ontwerpteam uitgedaagd om duurzame en humane vluchtelingenhuisvesting te ontwerpen. Een aantal van deze concepten is reeds in productie. Daarnaast hebben we recent - samen met het Ministerie van BZK en zeven gemeenten - onder de noemer [Flexwonen](#) een rijke catalogus opgebouwd van snel te realiseren en flexibele huisvesting in de bestaande stad. We werken ook nauw samen met het Rijksvastgoedbedrijf (RVB) om de opvang van vluchtelingen en statushouders in Rijkspanden mogelijk te maken. Een goed voorbeeld daarvan is hoe de Koepelgevangenis in Breda, dankzij de inzet van RVB, gemeente en talloze vrijwilligers, razendsnel is omgeturnd tot een noodopvang.

Bouwen naar behoefte

Maar om Oekraïners daadwerkelijk terug te kunnen later keren is er veel meer nodig dan noodopvang en tijdelijke woningen. Allereerst is er meer zicht nodig op de totale omvang van de destructie, zoals Slava Balbek van studio Balbek Bureau uit Kyiv stelde in [Dezeen](#). Zodat al naar gelang de behoefte, middelen eerlijk en doelmatig over het land kunnen worden toegewezen. Niet alleen veel huizen zijn verwoest; ook scholen, kerken, theaters, ziekenhuizen, bruggen, wegen en energievoorzieningen zijn onherstelbaar beschadigd. Volgens schattingen van de [Kyiv School of Economics](#) stond de teller begin mei op 92 miljard euro schade aan infrastructuur en 30 miljard euro schade aan woongebouwen.

Ik vind het belangrijk te benadrukken dat het bij de wederopbouw van Oekraïne niet alleen gaat om asfalt, beton en stenen. Het gaat ook om cultuur en erfgoed, over plekken van betekenis en van grote emotionele waarde. Het is mijns inziens essentieel dat de Oekraïners zelf aan kunnen geven wat voor hen belangrijk is; waar zij behoefte aan hebben. Het College heeft ervaring met het verbinden van

stakeholders en het betrekken van bewoners bij veranderingen in hun directe leefomgeving en wil die ervaring ook delen als daar behoefte aan is.

Europese samenwerking

Daarnaast is het belangrijk dat wat er teruggebouwd wordt ook zo duurzaam, betaalbaar en kwalitatief mogelijk is. President Zelensky heeft aangegeven de herbouw van het land te willen aangrijpen om huisvesting eerlijker en duurzamer te maken. Ook op dit terrein heeft het College van Rijksadviseurs relevante kennis om te delen. Met het programma [Een nieuwe bouwcultuur](#) willen we biobased en natuurinclusief bouwen stimuleren, op een manier die schaalbaar en betaalbaar is. Daar zijn we zeker niet de enige in: de Nederlandse ontwerp- en bouwsector kent talloze goede en inspirerende voorbeelden van circulair bouwen en hergebruik van materialen, met oog voor ontwerpkwaliteit.

Oekraïne is een groot land. Met een oppervlak van meer dan 14x Nederland bestrijkt de herbouw een gebied dat groter is dan Frankrijk. Daarom hebben de Oekraïners straks de hulp van heel Europa nodig om huizen te bouwen, wegen en bruggen te herstellen en om de economie weer op gang te brengen. Nederland heeft na 1945, met steun van andere landen, de ruimtelijke ordening via de wederopbouw tot ambacht verheven. Voor de wederopbouw van Oekraïne is Europese samenwerking mijns inziens dan ook essentieel. Zodat we kennis en krachten kunnen bundelen. Ik zie wat dat betreft kansen voor samenwerking binnen het netwerk van een [New European Bauhaus](#), een initiatief van EU-Commissievoorzitter Ursula von der Leyen voor een mooier, duurzamer en inclusiever Europa, gekoppeld aan de doelstellingen van de Green Deal. Bij dit netwerk zijn veel ontwerpexperts aangesloten. Als College zijn wij als partner aangesloten en nationaal aanspreekpunt voor Nederland. We verkennen momenteel hoe we binnen dit netwerk de krachten kunnen bundelen.

Oproep

Oekraïne is momenteel nog in oorlog. Steden worden gebombardeerd en complete wijken van de kaart gevaagd. Naar schatting 5 miljoen mensen zijn hun land ontvlucht en wachten in spanning op het moment waarop ze veilig terug kunnen keren naar hun vaderland. Met de opvang in Nederland zetten we momenteel een eerste stap in humanitaire hulp. Om voor hen straks ook weer een leefbaar thuis te kunnen realiseren is het juist nu gewenst om onze betrokkenheid te tonen, onze kennis en kunde in te brengen en de handen ineen te slaan.

Ik zie al een aantal inspirerende initiatieven ontstaan zoals [Ro3kvit](#): ruim veertig internationale deskundigen van binnen en buiten Oekraïne hebben zich verenigd in een coalitie. Daarbij gaat het om stedenbouwkundigen en architecten, maar ook specialisten op het gebied van energievoorziening, infrastructuur en wetgeving. Zij staan in nauw contact met de academie van bouwkunst in Charkov. In mijn eigen thuisstad heeft burgemeester Aboutaleb geopperd dat Rotterdam Oekraïense havensteden kan helpen bij de wederopbouw, en slaan organisaties als de Independent School for the City, het Platform Wederopbouw Rotterdam en het Architectuurinstituut Rotterdam de handen ineen om samen met Oekraïense ontwerpers aan de opbouw te gaan werken.

Omdat vele schouders het werk lichter maken roep ik de Nederlandse ontwerp- en bouwsector op om ontwerpkracht en kennis aan te bieden voor het herstel van het land. Ik onderzoek graag samen met uw Kamer welk aanbod we vanuit Nederland kunnen doen om bij te dragen aan een duurzaam en waardig herstel van Oekraïne.

Namens het College van Rijksadviseurs,
Francesco Veenstra
Rijksbouwmeester